

Nr 27

Utlåtande i anledning av motion angående skydd mot jordvärdestegring, m. m.

Tredje lagutskottet har behandlat en i riksdagens andra kammare väckt motion, nr 615 av herr *Lundberg*, i vad motionen — såvitt avser punkterna 1—3 i motionärens hemställan — hänvisats till lagutskott.

I angivna punkter hemställas,

»att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1963 års riksdag till:

1. lag om effektivt skydd mot jordvärdestegring, där hänsyn till samhällsintresset att kunna ställa billig tomtmark till förfogande för bostads-, industri- och annan bebyggelse blir det primära, och att de spekulativa tomtjobbarna genom hård beskattning och genom förbud kopplas bort från detta för land och folk viktiga verksamhetsområde,

2. lag som skyddar sommarstuge- och andra fritidsintressens rätt bl. a. vid fråga om arrende eller köp av tomtmark, rätt att jämväl med motorfordon få nyttja s. k. enskilda vägar på större markområden, rätt att nyttja mark- och vattenområden till jakt och fiske på kronans, universitetens och aktiebolagens fastigheter, och

3. att Kungl. Maj:t ålägger ett redan befintligt ämbetsverk, eller också en speciell fritidsstyrelse e. d., att utöva en effektiv och praktisk tillsyn och övervakning över ovan nämnda fritidsintressen samt ser till att statliga organ icke genom bristande uppmärksamhet eller slentrian tillåter bolag eller andra att ockupera skär, holmar, mark- och vattenområden vilka sedan urminnes tid reserverats för att icke jordägare skulle ha tillgång till dem för jakt, fiske och andra ändamål».

Beträffande de skäl motionären andragit till stöd för nämnda yrkanden får utskottet hänvisa till motionen.

Motionen i övriga delar har hänvisats till statsutskottet.

Över motionen har, beträffande yrkandena under 2 och 3, i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver, *yttranden* inhämtats från Svea hovrätt, kammarkollegiet, domänstyrelsen, länsstyrelserna i Uppsala och Blekinge län samt statens fritidsnämnd.

De tre förstnämnda remissinstanserna avstyrker, jämte statens fritidsnämnd, bifall till motionerna. Härvid hänvisas i allmänhet till pågående utredningsarbete på olika områden. Länsstyrelsen i Uppsala län har som eget utlåtande åberopat yttranden av länsarkitekten och en t. f. överlantmätare i *Bihang till riksdagens protokoll 1962. 9 saml. 3 avd. Nr 27*

länet. Jämväl länsstyrelsen i Blekinge län har vid sitt utlåtande fogat yttranden från länsarkitekt och överlantmätare. Ej heller länsstyrelserna synes vara av den uppfattningen att någon särskild riksdagens åtgärd i anledning av motionen är påkallad.

Svea hovrätt hänvisar till de uppdrag som anförtrotts 1960 års naturvårdsutredning. Hovrätten påpekar att resultatet av naturvårdsutredningens arbete beräknats komma att föreligga redan under innevarande år och finner det vanskligt att bryta ut de i motionen upptagna frågorna till särskild behandling.

Det huvudsakliga innehållet i övriga yttranden skall här redovisas i anslutning till de särskilda frågor som upptagits i de motionsyrkanden, varöver yttranden inhämtats.

1. *Frågan om »lag som skyddar sommarstuge- och andra fritidsintressens rätt bl. a. vid fråga om arrende eller köp av tomtmark»*

Kammarkollegiet anser att motionen i detta avsnitt berör spörsmål som antingen nyligen varit föremål för statsmakternas ställningstagande eller nu är underkastade utredning. Det hänvisas till att nytjtjanderättslagstiftningens regler om lägenhetsarrenden behandlas av den sittande arrendelagsutredningen och att väsentliga spörsmål rörande den så att säga sociala sidan av naturvårdslagstiftningen lär prövas av naturvårdsutredningen såväl i anledning av de för utredningen givna direktiven som till följd av tredje lagutskottets uttalanden i utlåtande 30/1961 i anledning av motioner angående den s. k. allemansrätten. Behov av särskild lagstiftning för att öka »sommarstuge- och fritidsintressenas» möjligheter att med äganderätt förvärva mark anser kollegiet ej för närvarande föreligga. Kollegiet finner det emellertid möjligt att frågan bör observeras i samband med översynen av jordförvärvslagstiftningen.

Domänstyrelsen anför följande.

Vad avser åtgärder för att skydda sommarstuge- och andra fritidsintressens rätt vid fråga om arrende av tomtmark får styrelsen framhålla, att några olägenheter i det avseende motionären befarar icke torde gälla vid arrende av mark under domänstyrelsens förvaltning.

Beträffande domänverkets markförsäljning för bostads- och industribebyggelse får styrelsen framhålla att sådan försäljning i regel sker till kommuner, vilka i sin tur försäljer tomter.

Enstaka bostadstomter försäljas dock i viss omfattning till i första hand domänverkets arbetare men även till domänverket utomstående. Många gånger sker försäljning av mark till ägare av å marken befintliga byggnader. Domänverkets försäljning av mark för sportstugeändamål är restriktiv. Försäljning sker här inom planlagda områden till enskilda köpare. För industribebyggelse sker försäljning endast undantagsvis direkt till industriadkaren.

Beträffande priserna har Kungl. Maj:t föreskrivit att styrelsen — där

det gäller nybyggnad för permanent bosättning och där det föreslagna priset överstiger 3 000 kronor — skall inhämta bostadsstyrelsens utlåtande.

Som framgår av det sagda torde för domänverkets vidkommande någon risk icke föreligga att markförsäljningar sker till »spekulativa tomtjobbare».

Länsarkitekten i Uppsala län anser att fritidsbebyggelse i allt för stor utsträckning skett och sker utan tillräcklig medverkan från de planvårdande myndigheternas sida och berör därvid de följder, i form av spolierande av badstränder och andra utflyktsmål m. m., som detta medför. I yttrandet framhålles att ett ensidigt hänsynstagande till sommarstugeägarna lätt blir till förfång för övriga fritidsintresserade. Vid den översyn av jordförvärvslagen och arrendelagstiftningen som motionären synes vara inriktad på, sågs det, bör de allmänna planeringssynpunkterna tillmätas mycket stor betydelse.

Även i yttrandet från t. f. överlantmätaren i Uppsala län framhålles intressemotsättningarna mellan sommarstugeägarna och den allmänhet som saknar sommarstugor med tillhörande tomtmark.

Planering enligt byggnadslagen och strandlagen innebär emellertid, anföres det, att man söker på ett lämpligt sätt avväga de båda kategoriernas krav att få umgås med naturen. Vidare angives i yttrandet såvitt avser förevarande fråga följande.

Frågan om arrendatorernas rätt behandlas av arrendelagsutredningen, som har till uppgift att bl. a. överse nyttjanderättslagens lägenhetsarrende. Denna arrendetyp domineras nästan helt av de s. k. sommarstugearrendena och utredningen har infordrat uppgifter om dem från överlantmätarna. Överlantmätaren har i sitt yttrande till arrendelagsutredningen påpekat att sommarstugearrendatorernas rätt skulle bättre tillgodoses om nyttjanderättsupplåtelserna utformades efter mönster av tomträttslagstiftningen, eftersom tomträtt får upplåtas endast i hel fastighet, varför en fastighetsbildning med därtill hörande prövning även enligt byggnadslagen komme att föregå upplåtelsen.

Största antalet sommarstugor inom Uppsala län uppföras numera på tomtmark, som förvärvats av sommarstugeägaren, vars rätt i fråga om fastighetens utformning etc. tillvaratages genom bestämmelser i byggnadslagen och jorddelningslagen, ty genom dessa bestämmelser tillskapas fastigheter, som är varaktigt lämpade för det ändamål för vilket de bildats.

Prissättningen på tomtmarken bestäms av förhållandet mellan tillgång och efterfrågan och priset torde vara svårt att reglera genom lagstiftning. Då vore det bättre att öka tillgången på sommarstugetomter genom att söka stimulera kommunerna och vissa organisationer eller föreningar att exploatera mark för fritidsbebyggelse. Kommunerna är intresserade av att exploatera tomtmark för helårsbebyggelse och genom en ändring av beskattningsreglerna borde det vara möjligt att få dem intresserade av att även exploatera mark för fritidsbebyggelse.

Länsstyrelsen i Blekinge län diskuterar frågan huvudsakligen i vad den kan anses innebära krav på skydd för »sommarstuge- och andra fritids-

intressen» såvitt angår stränderna. Länsstyrelsen anser bestämmelserna i strandlagen ej vara tillräckligt effektiva för att med nuvarande starkt expanderande fritidsbebyggelse motverka en ej önskvärd sådan bebyggelse. Länsstyrelsen ingår därefter på ett i yttrandet från *länsarkitekten i länet* utförligt motiverat förslag om utfärdande av temporärt förbud mot all exploatering av strandområdena i form av avstyckning, upplåtelse av mark genom arrende och bebyggelse för fritidsändamål utan föregående detaljplanering genom byggnadsplan. Tanken på ett sådant förbud avvisas emellertid av länsstyrelsen, som finner att, om förbudet ej göres dispensabelt, det skulle komma att — i synnerhet i fråga om glesbebyggelse — i många fall framstå som ett hinder som ej påkallas av förhållandena. Länsstyrelsen hänvisar till att naturvårdsutredningen kan förväntas uppmärksamma de särskilda problem som bebyggelse inom strandområdena medför och framlägga det förslag till ändringar i strandlagen som av förhållandena kan finnas påkallade. Slutligen erinras i yttrandet om att arrendelagsutredningen torde komma att framlägga förslag rörande frågan om arrende av tomtmark för fritidsbebyggelse och därmed förbundna rättsförhållanden.

Statens fritidsnämnd finner det självfallet att åtgärder vidtages i syfte att motarbeta »det tomtjobberi etc., som förekommer på sommarbebyggelseområdet» men anser sig ej kunna bedöma om motåtgärderna skall sättas in lagstiftningsvägen eller på annat sätt.

2. Frågan om utökad rätt att nyttja enskilda vägar

Kammarkollegiet hänvisar till de utlåtanden angående upplåtande av skogsbilvägar för allmän trafik som avgivits av tredje lagutskottet innevarande och de två nästföregående åren (utl. nr 20/1960, 2/1961 och 3/1962) samt säger sig intet ha att tillägga utöver vad i utlåtandena anförts.

Av de remissinstanser som i övrigt yttrat sig i denna del avstyrker *domänstyrelsen* bestämt att fastighetsägare, som anlägger och underhåller väg, genom lagstiftning tvångsvis skall åläggas upplåta vägen för utomstående. *T. f. överlantmätaren i Uppsala län* anför, med hänvisning till att tredje lagutskottet i utlåtandet nr 3/1962 förordat viss utredning i ämnet, att frågan bör övervägas endast såvitt avser enskilda vägar som byggts med statsbidrag. *Länsstyrelsen i Blekinge län* uttalar att frågan om rätten att med motorfordon få befara enskilda vägar inom för friluftsliv lämpliga områden eller för att nå dylika områden, exempelvis allmänna badplatser, torde komma att beaktas av naturvårdsutredningen. *Länsarkitekten i samma län*, slutligen, finner att om lagstiftning på området anses befogad, statsverket givetvis bör åtaga sig hela kostnaden för anläggning och underhåll av de enskilda vägarna och motsvarande höjning av bilskatten övervägas.

3. Frågan om rätt att nyttja kronan, universiteten och aktiebolag tillhöriga mark- och vattenområden för jakt, fiske och andra ändamål

Kammarkollegiet anför att frågan om rätt till fiske på annans vattenområde genom 1950 års fiskerättslagstiftning så nyligen — efter omfattande förarbeten — reglerats att det ej för närvarande läres böra ifrågakomma att vidtaga större revision. I fråga om förslaget om allmän tillgång till jakt på bologsskogar anser kollegiet att de ekonomiska konsekvenserna för statsverket av 1950 års lagstiftning om ersättning för mistad fiskerätt ej synes stödja ett dylikt förslag. Vidare uttalas att åtskilliga skäl av högst påtaglig art — närmast medborgarnas trygghet till liv och hälsa — bestämt talar mot att söka ge åt jakten en med fisket likställd karaktär av allmän fritidssysselsättning. Kollegiet säger sig ej från annat håll ha erfarit eller eljest funnit skäl antaga att missförhållanden föreligga i fråga om upplåtandet av rätt till jakt och fiske på kronodomäner och universitetsegendomar.

Domänstyrelsen anför om förslaget till ny lagstiftning på området.

Detta förutsätter en genomgripande ändring av nu gällande lag såväl beträffande jakt som fiske. Genom Kungl. Maj:ts förordning den 21 februari 1789, föreskrevs nämligen att jakträtten skall följa marken och således tillhöra markens ägare. Denna regel befestes ytterligare genom 1864 års jaktstadga som — med vissa inskränkningar — stadgar att var och en som äger jord äger också rätt att där idka all jakt.

Rätten till fiske var redan enligt jordabalken i 1734 års lag knuten till innehav av jord. Fiskerättslagen av år 1896 byggde i huvudsak på denna tidigare lag men den senaste lagen av år 1950 ger varje svensk medborgare betydande rättigheter till fiske på allmänt vattenområde i skilda delar av riket.

Att ändra dessa regler i den riktning motionären enligt ovan beräknas avse kan domänstyrelsen icke tillstyrka.

Om motionären däremot avser att allmänheten skulle beredas möjlighet att arrendera rätt till jakt och fiske på dessa fastigheter ställer sig saken givetvis annorlunda.

Beträffande kronans mark under domänstyrelsens förvaltning gäller Kungl. Maj:ts förordning den 25 november 1927 (nr 437) angående grunder för tillgodogörande av kronans jakträtt. I denna kungörelse och därav föranledda nådiga brev har Kungl. Maj:t lämnat föreskrifter om bl. a. upplåtelse av rätt till jakt på kronans mark. Hur domänstyrelsen tillämpat sin befogenhet vid sådan upplåtelse har redovisats av riksdagens revisorer § 26 innevarande år ävensom i domänstyrelsens utlåtande däröver den 26 januari 1962. Utöver vad i detta utlåtande anförts må tilläggas att domänstyrelsen i mycket stor utsträckning upplåter jakträtt å mark under styrelsens förvaltning.

Beträffande kronans vatten och dessas utnyttjande för fiske gäller sedan gammalt att varje svensk medborgare får fiska fritt med rörliga redskap i sådana vatten vid kronan tillhöriga havsstränder samt i saltsjön belägna skär och holmar, som ej tillhör visst hemman eller innehaves under särskilda villkor. I övrigt är kronans fiskevatten i rättslig synpunkt likställda med enskilda fiskevatten.

Föreskrifter om hur kronans fiskevatten skall utnyttjas återfinnas i Kungl. Maj:ts kungörelse den 8 juni 1951 (nr 395) angående förvaltningen av kronans fisken. I § 6 denna kungörelse stadgas bl. a. att upplåtelse skall ske mot avgift, där ej annat av Kungl. Maj:t medgives.

I enlighet med bestämmelserna i nämnda kungörelse och dess tillämpningsföreskrifter (nr 396/1951) har rätt till sport- och husbehovsfiske erbjudits allmänheten i stor omfattning. I åtskilliga fall har dessa möjligheter till fiske endast obetydligt utnyttjats, ehuru avgälderna varit mycket moderata.

T. f. överlantmätaren i Uppsala län anför.

Jaktutredningen har i sitt nyligen avgivna betänkande (SOU 1961:67) dels visat att även icke jordägare i stor utsträckning har möjlighet att jaga och dels ur jaktvårdssynpunkt föreslagit en inskränkning i jakträtten för ägare av mark, som taxerats såsom annan fastighet än jordbruksfastighet. Om en allmän jakträtt skulle införas på kronans, universitetens och aktiebolagens fastigheter, skulle det vara svårt att genom bestämmelser begränsa den, så att villebrådet kunde överleva. En sådan utveckling vore mycket olycklig, ty de flesta människor, som söker sig ut i naturen, gläder sig säkerligen mer åt att få se och studera djuren än att döda dem. Ehuru omfattande ägoutbyten har genomförts och pågår mellan storskogsbruket och bondeskogsbruket ligger fortfarande många ägor blandade om varandra. Om jakträtten utökades enligt motionärens förslag, skulle villebrådet även minska på angränsande enskilda ägor, varjämte tvister skulle uppstå på grund av att de nya jägarna komme att få svårt att hålla reda på gränserna mellan jaktområdena.

Inom norra delen av Uppsala län är allmänheten rätt väl tillgodosedd i fråga om möjligheterna att fiska, eftersom svensk medborgare må bedriva fiske med undantag av laxfiske vid länets kust i Bottenhavet. Dessutom finns det möjligheter att mot avgift få fiska på vissa ställen i Dalälven, i Tämnaaren och i Mälaren. Liksom i fråga om jakten ha de anställda hos de större markägarna i allmänhet möjlighet att fiska på arbetsgivarens vatten. Bolagens fisken ingår också i stor utsträckning i fiskevårdsområden. Beträffande fisket måste också hänsyn tagas till yrkesfiskarnas intressen.

Länsstyrelsen har senast i yttrande till 1960 års naturvårdsutredning rörande vissa allmänna spörsmål inom naturvården uttalat, att många av statens, kyrkans och kommunernas skogar och marker borde kunna få utnyttjas för fritidsändamål. Med hänsyn till den omfattning, som fritidslivet numera fått, anser länsstyrelsen angeläget, att man försöker skapa betingelser för den allmänhet, som söker rekreation i naturen, att, utan andra inskränkningar än naturvårdens och skogsvårdens intressen kräva, få fri tillgång till områden i allmän ägo för friluftsliv. Eftersom naturvårdsutredningen har till uppgift, bl. a., att undersöka, hur man inom lagstiftningens ram skall kunna tillgodose de växande friluftsliv- och rekreationsintressena, och därför också torde komma att ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om att tillskapa fritidsområden och hur dylika områden skola kunna betjäna olika fritidsintressen, synes icke finnas anledning att nu taga ställning till de krav på vidgad rätt för allmänheten att för vissa ändamål nyttja kronans och aktiebolagens mark- och vattenområden, som i motionen framförts.

4. Frågan om en »speciell fritidsstyrelse e. d.»

Domänstyrelsen och länsstyrelsen i Blekinge län påpekar att naturvårdsutredningen i enlighet med sitt uppdrag torde komma att beakta de spörsmål som berörts i motionen i denna del.

Länsarkitekten i Uppsala län anför.

Motionärens förslag under punkt 3 om en central bevakning av fritidsintressena får kanske främst uppfattas som ett uttryck för behovet av initiativ på detta område från andra håll än exploatörernas. Från planeringshåll måste det understrykas att åtgärder som gör det möjligt för långsiktigare och mera allmänna intressen att göra sig gällande vid tillkomsten av bebyggelse och andra anordningar för fritidsändamål ter sig i hög grad önskvärda. Enligt länsarkitektens mening borde en organisation för tillvaratagande av fritidsintressena byggas upp länsvis under medverkan av de krafter som redan är verksamma på området inom natur- och hembygdsvård, idrotts- och motororganisationer m. m. Organisationen bör också få kommunal förankring inom de organ, som främst har att bevaka miljöfrågor, nämligen byggnadsnämnderna. Slutligen bör intimt samarbete ske med länsstyrelsens planeringsexpertis. Den viktigaste uppgiften för en sådan organisation bleve översiktlig planering för fritidsbebyggelse och andra former av friluftsliv och initiativ till genomförande av planeringsåtgärderna. Möjligen vore detta ett sätt att nå kontakt med konsumentensida, när det gäller fritidsbebyggelsen, för att mera direkt kunna tillgodose den byggande allmänhetens intressen. Behandlingen av bl. a. dessa frågor ingår som ett led i arbetet inom 1960 års naturvårdsutredning. Enligt vad som framkommit av utredningens hittillsvarande arbete ägnas naturvårdens sociala aspekter stor uppmärksamhet, och länsarkitekten har tidigare i detta sammanhang understrukit behovet av att kommunerna själva aktivt engageras i planeringsarbetet. Kan man sedan på den av motionären antydda vägen med en central samordning av fritidsintressena eller på annat sätt uppnå att kommunerna får ökade resurser att genomföra planeringen, skulle detta givetvis vara till gagn. Det har i diskussionen kring hithörande frågor pekats på landstinget som lämplig huvudman för tillvaratagande av natur- och friluftslivets intressen i ett större regionalt sammanhang. I varje fall är det väsentligt att tillräckliga ekonomiska möjligheter står till buds, om inte de långsiktigare planeringsintressena skall tvingas stå tillbaka för kortsiktig spekulation.

Motionärens önskemål om en centralisering får även ses mot bakgrunden av nu rådande lagstiftningsförhållanden. När det gäller skydd av värdefull natur finns visserligen flera möjligheter i olika lagstiftningar — naturskyddslagen, strandlagen, byggnadslagen — men möjligheterna är inte samordnade, och vilken väg man väljer i det enskilda fallet blir ofta mindre beroende av lagstiftarens motivering än av tillfälliga omständigheter. En översyn av den lagstiftning som finns till skydd för natur och friluftslivets intressen i syfte att göra den enhetligare och effektivare torde även rekommenderas av 1960 års naturvårdsutredning och skulle välkomnas av dem som är engagerade i naturskyddsfrågor.

T. f. överlantmätaren i Uppsala län finner att allmänheten och jordägarna numera förstå att tillvarataga sina intressen så väl att någon särskild tillsyn som den föreslagna ej erfordras. Det påpekas att det redan finns olika instanser att vända sig till med klagomål och förfrågningar och att sålunda lantmäteriet hjälper till med råd, upplysningar och utredningar rörande fastigheter och deras tillhörigheter.

Även *statens fritidsnämnd* framhåller att naturvårdsutredningen erhållit uppdrag att granska frågan om tillsättande av ett statligt centralt naturvårdsorgan för ledning och övervakning av naturskyddsarbetet i dess olika faser. En dylik central instans måste, enligt fritidsnämnden, förutsättas komma att hålla intim kontakt med existerande — ev. på grundval av utredningsförslaget nybildade — organ på länsstyrelseplanet, vilka regionalt svarar för mark- och bebyggelseplaneringen etc.

5. Frågan om bolags m. fl. »ockupation» av mark- och vattenområden

Kammarkollegiet anför.

Det är ett för vissa kuststräckor känt förhållande att vid skattnöjningar, kartläggningar och jorddelningsförrättningar under 1600- och 1700-talen och under förra delen av 1800-talet enskilda hävdeanspråk kommo att omfatta fler och längre från fastlandet belägna holmar och skär än som kunna antagas tidigare ha varit föremål för enskild hävd. Ej sällan torde vid åsyftade skiftesförrättningar kronombud närvarit. För en del av Stockholms läns skärgård belystes denna utveckling i den av kammarkollegiet år 1946 verkställda s. k. Sotholmsutredningen (ang. denna se t. ex. fiskerättskommitténs förslag till fiskelag, SOU 1947: 47 s. 308 och 318). At den rättsliga eller faktiska hävd som sålunda uppkommit är uppenbarligen i regel intet att nu göra från kronans sida. Kammarkollegiet, som icke saknar erfarenhet av att tillvarataga kronans markägarintressen i kusttrakterna, är emellertid helt främmande för tanken att en dylik rättsutveckling alltjämt skulle fortgå; förutsättningar härför torde icke finnas.

Motionären anför, att kronan tidigare ägt stora markområden vilka fått nyttjas av allmogen eller av bruk med skyldighet för bruket att avstå nyttjanderätten, om bruksdriften nedlades, samt frågar vart »alla dessa rättigheter tagit vägen». Det kan antagas att motionären här åsyftar häradsallmänningar, vilka i äldre tid ansågos tillhöra kronan, rekognitionsskogar som reglerats jämlikt kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 samt under bruk skatteköpta hemman, vilka därest bruksdriften upphörde skulle återgå, icke till kronans fria disposition utan till sin tidigare egenskap av kronhemman under stadgad åborätt — allt företeelser som äro alltför väl kända eller lätt tillgängliga i uppslagsverk för att här böra närmare behandlas.

Länsarkitekten i Blekinge län anför att det förefaller riktigt att bolag eller andra ej bör äga rätt att ockupera områden som i motionen anges. I yttrandet uppges att för Blekinges vidkommande ännu saknas »sorgliga erfarenheter av att några stora bolag eller andra professionella fritidsområdesexploatörer skulle ha idkat någon form av rovdrift, som lär ha skett i vissa andra län».

Utskottet

Genom de under punkterna 1—3 i motionen angivna yrkandena syftar motionären i huvudsak till att få till stånd dels lagstiftning för att hindra enskild spekulation i jordvärdestegring, dels åtgärder i form av lagstiftning och eljest för att öka allmänhetens tillgång till områden för jakt, fiske, friluftsliv m. m.

Utskottet finner ej skäl att närmare ingå på de allmänna synpunkter som anförts till stöd för motionärens hemställan utan inskränker sig till att här behandla de frågor som särskilt upptagits i motionsyrkandena.

Beträffande först yrkandet under punkt 1 i motionen vill utskottet erinra om att frågan om omedelbar lagstiftning till förhindrande av spekulation i tomtmark genom motioner väcktes även vid föregående års riksdag. På hemställan av tredje lagutskottet (utlåtande nr 4/1961) lämnade riksdagen motionerna utan åtgärd. I utskottets utlåtande angavs bl. a. att frågan om införande av en särskild skatt å oförtjänt värdestegring av fastighet sedan ungefär 50 år tillbaka varit föremål för ett tidvis mycket intensivt utredningsarbete, vilket resulterat i framläggande av ett flertal författningsförslag, senast genom markvärdeutredningens betänkande SOU 1957: 43, samt att förslagen ej kunnat realiseras främst på grund av rådande oenighet om skattens utformning. Utskottet anmärkte vidare att enligt direktiven för expropriationsutredningen denna bl. a. bör — utan att vara bunden av bestämda riktlinjer — närmare undersöka de uppslag till reformer inom expropriationsväsendet som markvärdeutredningens betänkande med därvid fogade särskilda yttranden innehåller samt framlägga därav eventuellt föranledda förslag. Slutligen konstaterade utskottet frågans vittomfattande och komplicerade art och fann med hänsyn till att densamma var föremål för utredning ej anledning att genom några allmänna uttalanden taga ställning till hur problemet i princip skall lösas.

Utskottet har nu ej annan inställning till frågan och anser således att den påbörjade utredningen bör fortgå som planerat. Motionen bör därför enligt utskottets mening ej föranleda någon åtgärd i denna del.

Vad angår yrkandet under punkt 2 om lagstiftning angående rätt att med motorfordon få nyttja enskilda vägar på större markområden får utskottet hänvisa till sin behandling av ämnet i anledning av motioner innevarande år och de två nästföregående åren (utl. nr 20/1960, 2/1961 och 3/1962).

Yrkandet under samma punkt om utvidgad rätt till jakt och fiske måste utskottet, främst av de skäl kammarkollegiet anført i denna del, bestämt avstyrka.

Vad som åsyftas med det återstående yrkandet under punkt 2 om »lag som skyddar sommarstuge- och andra fritidsintressens rätt bl. a. vid fråga

om arrende eller köp av tomtmark» är väl inte helt klart. I den mån avses åtgärder för att vid prissättning å tomtmark s. k. oförtjänt värdestegring ej skall få uttagas har frågan redan här ovan behandlats. Spörsmål om ökat skydd för lägenhetsarrendatorer överväges, som i anledning av motionsyrkandet påpekats i ett par remissyttranden, för närvarande av arrendelagsutredningen.

Det angivna yrkandet i övrigt jämte motionärens hemställan under punkt 3 om inrättande av en fritidsstyrelse leder in på de synnerligen betydelsefulla och svårbemästrade problemen om en ändamålsenlig planering av fritidsbebyggelsen och om möjligheterna att tillgodose allmänhetens behov av för fritidsvistelse lämpade områden. Orsakerna till dessa och andra fritidsfrågors allt mer ökade aktualitet är alltför väl kända för att här behöva särskilt nämnas. I medvetande om behovet av snara åtgärder för att leda utvecklingen har också i en rad skilda sammanhang företagits allmänna och enskilda initiativ av olika slag.

Tanken på ett samordnande centralt organ för fritidsfrågor har under senare tid vid flera tillfällen framförts i den allmänna debatten. I vissa remissyttranden har erinrats om att 1960 års naturvårdsutredning erhållit i uppdrag att företaga en allmän och förutsättningslös utredning av naturvårdens organisationsfråga. Ehuru naturskydds- och friluftsentresserna är nära sammankopplade kan väl förutskickas att om resultatet av denna utredning skulle leda till inrättande av ett samordnande organ på området uppgifterna för ett sådant organ ej skulle komma att omfatta alla med fritidsbebyggelsen och allmänhetens behov av fritidsområden sammanhängande frågor.

Utskottet vill emellertid erinra om att frågan om en central organisation för samhällsplanering i vidaste bemärkelse upptagits i en till innevarande riksdag avgiven, av riksdagen ännu ej slutbehandlad proposition, nr 98, angående omorganisation av byggnadsstyrelsen m. m. I propositionen redogöres (s. 79—80) bl. a. för vissa uttalanden av riksdagens revisorer i den år 1960 avgivna berättelsen. I dessa uttalanden betonades inte bara behovet av översiktlig bebyggelseplanering i inskränkt bemärkelse, utan ifrågasattes om inte tiden var inne för en mera allomfattande landskapsplanering, inom vilken även naturvården erhöll sin tillbörliga plats, d. v. s. »en gestaltning av hela den miljö i vilken dagens och morgondagens människor ha att leva, verka och finna rekreation». I departementschefens uttalande (s. 81) betecknas en större sammanhållning i organisatoriskt avseende inom samhällsplaneringen i vidsträckt bemärkelse som högst angelägen. Tillsättande av en sakkunnigkommitté för allsidig utredning av hithörande frågor bör emellertid, enligt departementschefen, med hänsyn till det invecklade frågekomplex det här gäller, föregås av en ingående analys av problemställningarna samt ett klarläggande och angivande av de närmare riktlinjerna för sakkunnigkommitténs arbete. Departementschefen finner den sålunda

erforderliga förberedande undersökningen böra uppdragas åt en särskild arbetsgrupp med företrädare för de närmast berörda departementen. Då en ändrad organisation av samhällsplaneringen beräknas kunna bli genomförd först efter ett flertal år, föreslås i propositionen såsom en omedelbar åtgärd (se s. 90) att det till byggnadsstyrelsen knutna rådet för översiktlig planläggning ges fastare form genom inrättande av ett byggnadsstyrelsens råd för samhällsplanering.

Det nyss anförda ger väl anledning till antagande att de nu berörda spörsmålen åtminstone på längre sikt skall få en lösning. Ett villkor härför är emellertid att inte under tiden förutsättningarna för att kunna genomföra en önskvärd planering bortfaller.

Samhällets möjligheter att förhindra från planeringssynpunkt olämplig fritidsbebyggelse — liksom att främja lämplig sådan bebyggelse — och att skydda från allmänhetens synpunkt värdefulla naturområden mot exploatering är inte bara en organisatorisk utan i hög grad också en ekonomisk fråga. De största problemen för närvarande torde här möta, då det gäller att utom planlagt område bevara områden fria från bebyggelse.

Såvitt avser strandområden ges relativt vittgående sådana möjligheter genom bestämmelserna i strandlagen. Förfarandet förutsätter ersättningskyldighet för det allmänna och särskilt anslag för ändamålet beviljas årligen. Anslaget är ett förslagsanslag, som fortlöpande anpassas efter den konstaterade faktiska åtgången. Strandlagen överses för närvarande av naturvårdsutredningen, som därvid även skall undersöka lagstiftningens ekonomiska konsekvenser för det allmänna.

Om de möjligheter i övrigt som förefinnes eller tillskapas kan här nämnas följande.

Reglerna i naturskyddslagen, vilken jämväl överses av naturvårdsutredningen, är i viss mån ägnade att tillgodose behovet av s. k. socialt naturskydd.

Beträffande kronans marker kan erinras om det initiativ som föregående år tagits av domänstyrelsen angående särskilda åtgärder för fritidsbesök på kronoskogar. Förslagen, som förutsätter avdelande av vissa medel ur domänverkets driftsinkomster för ändamålet, har upptagits i propositionen nr 39 till årets riksdag. Propositionen behandlas för närvarande av jordbruksutskottet.

Kommuner och enskilda organisationer har i betydande utsträckning förvärvat friluftsområden, som ställts till allmänhetens förfogande. Härvid har i vissa fall statliga bidrag kunnat lämnas från fonden för friluftslivets främjande. Anslaget till denna fond föreslås (se bil. 12 till statsverkspropositionen s. 268—270) för budgetåret 1962/63 skola uppräknas från 1 600 000 till 1 800 000 kronor. Statens fritidsnämnd, som har att avge förslag och yttranden angående anslag ur fonden, har — med hänvisning till att inneliggande ansökningar om bidrag och strömmen av nya ansökningar

medfört att anspråken på friluftsfonden under budgetåret 1961/62 vida överstiger tillgängliga medel — begärt en höjning av anslaget till 3 500 000 kronor. Bidrag ur fonden lämnas, förutom till inköp som ovan sagts, i huvudsak till uppförande eller iordningställande av friluftsgårdar, vandrarhem, semesterbyar, badanläggningar, campingplatser etc. och till kursverksamhet. Utskottet vill i sammanhanget framhålla att denna möjlighet att statsbidragsvägen stimulera till bevarande av friluftsområden och utbyggnad av friluftsanläggningar i största mån bör tillvaratagas, helst så att fritidsnämnden kan få vidgade möjligheter för planering och initiativ på området. Så snart det statsfinansiella läget det medger bör därför avsättningen till fonden betydligt ökas.

Även på länsplanet har på senare tid tagits lokala initiativ i frågan. I Göteborgs och Bohus län har således Göteborgs stad jämte länets landsting nyligen bildat en stiftelse med ändamål att tillskapa en fond för bevarande av från naturskydds- och landskapsynpunkt värdefulla områden, lämpade för bad och friluftsliv. Medel till en grundfond har influtit genom beslut om bidrag av skattemedel med vissa belopp per invånare i staden och inom landstingsområdet. Fonden uppgår härigenom till drygt en halv miljon kronor. Det har förutsatts att tillskott till fonden skall erhållas genom årliga bidrag från stiftarna och genom donationer. Enligt vad utskottet har sig bekant har stiftelser med liknande ändamål bildats även i Stockholms och Blekinge län.

Såvitt utskottet har erfarit har naturvårdsutredningen vidtagit åtgärder för en inventering av nu tillgängliga och för framtiden erforderliga markområden lämpade inte blott för naturvård utan också för fritidsändamål. En sådan inventering har ett givet värde som grundval för en rationell användning av de resurser som enligt den lämnade redogörelsen och i övrigt står till buds.

Med hänsyn till den snabba takt i vilken expansionen på detta område fortgår måste de tillgängliga tekniska och framför allt ekonomiska resurserna för att möta utvecklingen anses helt otillräckliga. Frågorna står emellertid i blickpunkten för det allmänna intresset och möter allt större förståelse på olika håll. Med beaktande av de åtgärder som nu planerats eller vidtagits kan utskottet inte finna att något initiativ av riksdagen i anledning av motionen är påkallat, vare sig för en samordning av organisationen på området eller i annat hänseende. Det synes utskottet emellertid lämpligt att motionen jämte detta utlåtande för kännedom överlämnas till naturvårdsutredningen, vars uppdrag, såsom framgår av det tidigare anförda, har nära anknytning till åtskilliga av de här berörda problemen.

Avslutningsvis vill utskottet nämna att en samlad översyn av fritidsfrågorna även ur andra aspekter än dem som här särskilt behandlats har aktualiserats genom en skrivelse i januari 1961 från Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund till regeringen. Ärendet är, såvitt upplysts, under viss utredning och övervägande inom socialdepartementet.

Det bör anmärkas att vissa i motionen upptagna spørsmål beröres även i de vid årets riksdag väckta motionerna I: 491 och II: 569, vilka hänvisats till och för närvarande behandlas av allmänna beredningsutskottet.

Med stöd av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II: 615, i vad den hänvisats till lagutskott, icke måtte föranleda annan riksdagens åtgärd än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om överlämnande av motionen jämte detta utlåtande för kännedom till 1960 års naturvårdsutredning.

Stockholm den 26 april 1962

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Osvald, Kristiansson, Knut Johansson*, Georg Carlsson, Åkesson, Lennart Geijer och Paul Jansson;

från andra kammaren: herrar Johansson i Torp, Nyberg, Andersson i Ryggestad, Wachtmeister*, Grebäck, Svanberg, Hammarberg och Tobé*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

